Het aantal kinderen dat in Nederland jeugdhulp krijgt neemt toe. Net zoals het aantal psychiatrische diagnoses onder kinderen en jongeren blijft groeien. Is het Nederlandse kind ziek? Hoogleraar psychodiagnostiek Paul Verhaeghe: "De sociale en individuele problemen die kinderen ervaren neemt zeker toe, maar ziek? Nee, daar is geen enkel bewijs voor."

INTERVIEW: HOOGLERAAR VINDT DAT LABELSYSTEEM OP DE SCHOP MOET

"Noem stoornissen geen hersenziekte"

Anja Klein

Op de laatste bladzijden van zijn recente boek 'Over normaliteit en andere afwijkingen' zet Verhaeghe de discussie op scherp: "Een maatschappij waar steeds meer kinderen en volwassen uitvallen is een gestoorde maatschappij."

Leven wij in gestoorde maatschappij?
"Als je een stoornis neemt in de psychiatrische definitie van het woord, zoals in de DSM beschreven staat, dan is het antwoord 'ja'. Volgens Damiaan Denys, voormalig voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Psychiatrie, beantwoordt 42% van de Nederlanders aan een psychiatrische stoornis. Natuurlijk chargeerde hij, maar de cijfers spreken voor zich."

Wie bepaalt wat normaal of gestoord is?
"Dat is niet iemand, maar een maatschappelijke ontwikkeling waar we ongeweten allemaal aan bijdragen. Grotendeels zijn dat conventies, sociale afspraken die we maken. Voor mij ligt de vraag op een ander vlak: hoe komt het dat we sociaal afwijkend gedrag de laatste 25 jaar zijn gaan benoemen als ziektes, als stoornis? Dat er een algemene overtuiging ontstaat dat dat afwijkende gedrag psychiatrische ziektebeelden zijn, dat vind ik wel een probleem. Want dan kan je geen discussie meer voeren. Als iemand ziek is, heb je het over objectieve criteria. Je discussieert er niet over of iemand bij 40 graden koorts heeft. Sociale normen moet je niet definiëren als ziekte. Laten we niet vergeten dat we in de jaren zeventig nog vonden dat homoseksualiteit een ziekte was."

Wordt onze definitie van gestoord steeds breder?
"Dat klopt. Tijdens een debat gisteravond maakte een vrouwelijke collega een mooie vergelijking die dat illustreert: met normaliteit is het net zoals met de komkommers in de supermarkt. In de supermarkt liggen alleen komkommers met de perfecte breedte en lengte, maar als je ze zelf kweekt, lukt je dat nooit. Onze kinderen zijn de komkommers, die moeten ook zo perfect zijn."

Een ander uitdagend citaat uit het laatste boek: "Tegenwoordig lijden kinderen die brandjes stichten, spijbelen, vechten, pesten of liegen

Paul Verhaeghe spreker op OJ Congres

Paul Verhaeghe is hoogleraar psychodiagnostiek aan de Universiteit Gent en psychoanalyticus. Hij mengt zich regelmatig in het publieke debat over psychiatrische stoornissen. Hij is schrijver van succesvolle en toegankelijke boeken als Autoriteit (2015) en Intimiteit (2018). Op 28 september is hij te gast op het OJ Congres (ojcongres.nl) waar hij de rede "Gestoorde maatschappij, gestoorde jongeren" zal uitspreken.

Welke rol is er voor het onderwijs in het debat?

Paul Verhaeghe pleit ervoor dat het onderwijs zich gaat mengen in het debat over stoornissen: "De school als instelling heeft de ethische plicht om naar het publiek en de overheid over te brengen dat er iets aan de hand is.

Meer doen

"Het gaat niet langer over die drie individuele kinderen in de klas die iets hebben.
Maak duidelijk dat er meer aan gedaan moet worden, in plaats van het op te lossen met nog meer pillen. Het is een maatschappelijke verantwoordelijkheid, waar we aandacht voor moeten hebben.
Dit jaar word ik 65. De dingen die wij als kind deden – ons taalgebruik, het vechten, onze hygiëne - worden vandaag als vreemd bekeken", merkt Paul Verhaeghe op. "Het is al driehonderd jaar aan de gang dat we een steeds sterkere disciplinering innemen en moeten beantwoorden aan normen van sociaal fatsoen. De laatste vijftien jaar is dat in een stroomversnelling gekomen en bereiken maakbaarheid en grenzeloosheid een hoogtepunt. Kinderen moeten excelleren. Het IQ van het overgrote deel van de kinderen ligt tussen 90 en 110."

Twee soorten

Aan docenten vraag ik wel eens waar de normale kinderen naartoe zijn. Soms lijkt het alsof er nog maar twee soorten kinderen bestaan: hoogbegaafde kinderen en kinderen met een stoornis."

aan een psychiatrische stoornis, een veronderstelde hersenziekte, die om behandeling vraagt."
Paul Verhaeghe: "Brandjes stichten, vechten, stelen zijn uitdrukkelijk gedragingen die we als ze te sterk voorkomen niet kunnen tolereren. In het begin van mijn carrière heb ik in de jeugdzorg met deze kinderen gewerkt. Ze kwamen

> Sociale normen moet je niet definiëren als ziekte

uit sociaal gedepriveerde milieus, waarin dingen als alcoholisme en misbruik speelden. Bij kinderen die daarin opgroeien en dat gedrag vertonen, ken je de oorzaak. Dan weet je ook hoe moeilijk het is om deze kinderen te helpen of te veranderen. Maar wat doen we nu? We noemen het een hersenstoornis en geven hen Risperdal, een antipsychoticum. Dat is zo fout! Een gemakkelijke oplossing voor ons, want dan ze zijn braaf en kalm. Maar ik zou deze kinderen graag terug willen zien, wanneer ze die pillen tien jaar lang geslikt hebben. Daar kan ik me enorm over opwinden."

Verhaeghe's kritiek richt zich vooral op de toegenomen invloed van de DSM, het Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. In de vijfde Nederlands editie vertaald als Handboek voor de classificatie van psychische stoornissen, met een beschrijving van inmiddels 347 stoornissen. In het Nederlandse gezondheidssysteem wordt de DSM steeds vaker beschouwd als een soort psychiatrische bijbel die toegang geeft tot hulpverlening.

Wat is er niet gelukt met de DSM?
"De bedoeling was om de onderliggende neurologische hersenstoornissen te detecteren. Dat is voor geen enkele stoornis waargemaakt. In de 25 jaar van de DSM zie je dat het sociaalnormerende steeds meer op de voorgrond treedt, terwijl dat ontkend wordt. Ik heb geen probleem met het sociaalnormerende op zich, wel met dat het ontkend wordt. Men gaat ervan uit dat het biologische aandoeningen zijn. Wanneer ik voor een groep docenten sta en vraag of zij denken dat ADHD een hersenaandoening is, dan antwoordt zeker twee derde bevestigend. Dat heeft te maken met de beeldvorming. Dat wordt ons van alle kanten voorgehouden."

> Maar wat doen we nu? We moeten het een hersenstoornis. Fout!

U noemt de DSM pseudodiagnostiek?
"Klopt. In de laatste Nederlandse vertaling van de titel is het woord 'diagnostiek' weggelaten. Zo'n systeem wordt op een bepaald ogenblik een karikatuur van zichzelf. Ooit is het met de beste bedoelingen begonnen, toen er in de periode van de antipsychiatrie behoefte ontstond aan wetenschappelijk onderbouwde

Meer samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs: is dat wenselijk?

Sinds de invoering van passend onderwijs in 2014 en de transitie van jeugdhulp in 2015 stimuleert de overheid de samenwerking tussen school en jeugdhulp.

Meer vergaderen

Aan Paul Verhaeghe de vraag of dat wenselijk is: "Op een bepaalde manier wel. Naast elkaar werken is nooit een goed idee. Maar het zal afhangen van de wijze waarop het georganiseerd wordt: the proof of the pudding is in the tasting. In Vlaanderen hebben die goedbedoelde initiatieven ertoe geleid dat mensen nog meer moeten vergaderen en steeds minder tijd is om zich met de cliënt zelf bezig te houden. Als het die richting uitgaat, dan liever geen samenwerking."

In Nederland is de jeugdhulp een vrije markt van veel verschillende aanbieders. Moeten we hen de school inbrengen? Verhaeghe: "Dan komen we bij een ander probleem: zorg en onderwijs horen niet in de marktsector thuis. Dat vind ik echt fundamenteel. In de markt is het de bedoeling winst te maken en dat gaat altijd ten koste van kwaliteit."

Amerika

"Je moet als maatschappij bereid zijn om te investeren in zorg en onderwijs, zonder dat er winst mee gemaakt moet worden. Kijk naar het Amerikaanse systeem, dan weet je genoeg."

diagnostiek. Medici gingen zo zorgvuldig mogelijk observeren en beschrijven. Om dan de stap te kunnen zetten naar onderliggende biologische oorzaken. Een legitieme aanpak, alleen is het niet gelukt. De beschrijvingen worden steeds breder, en nu zijn we terug bij af. Als de stoornissen een heel duidelijke oorzaak zouden hebben, hadden we die allang gevonden. Er is zoveel onderzoek en de wetenschap is zo gevorderd. Het feit dat we het niet vinden, duidt erop dat het veel complexer is, zeg maar biopsychosociaal."

> Bij de DSM-diagnoses is de betrouwbaarheid bedroevend laag

Bestaat de kans dat een kind bij de ene psychiater een andere diagnose krijgt dan bij een andere psychiater?

"Die kans is vrij groot. Bij diagnostische systemen draait het om twee criteria: betrouwbaarheid en validiteit. Betrouwbaarheid kunnen we makkelijk onderzoeken met statistische maten. Bij de DSM-diagnoses is die betrouwbaarheid bedroevend laag, uitgezonderd de makkelijk te diagnosticeren zaken, zoals verslavingsproblematiek."

Maar ouders voelen een diagnose ook vaak als erkenning en ingang tot hulp?

"Het is zeker een manier om te kunnen omgaan met angst, schuld, en soms schaamte, omdat ouders zich mislukt voelen als hun kind het niet goed doet. Een diagnose biedt vooralsnog een geruststellende verklaring. In bepaalde gevallen zullen de verwachtingen en eisen aan het kind worden bijgesteld. Dat hoeft geen slecht idee te zijn. Wat wel negatief is dat het kind zich met het label gaat identificeren: 'Ik kan dit niet, want ik ben dit of ik heb dat.'"

Moeten we psychiatrische diagnoses meer met een korrel zout nemen?

"We moeten dringend af van de labels. En meer naar een 'ernstige diagnostiek', dus naar diagnostische verslagen gebaseerd op biopsychosociaal onderzoek. Het zou een even grote fout zijn om te stellen dat we alleen naar het sociale moeten kijken, net zoals we niet alleen naar het neurobiologische moeten kijken. We zullen het alle drie moeten bekijken: biologisch, psychologisch en sociaal, en bovendien van kind tot kind.

Is er bij autisme meer aan de hand?

Paul Verhaeghe: "Ik moet mijn woorden wikken, maar ik vermoed dat er bij eigenlijk autisme (het spectrum is veel te breed geworden) iets lichamelijk aan de hand is. Autisme is vaak vanaf geboorte aanwezig, het sociale en intellectuele functioneren is sterk belemmerd en het komt voor in allerlei gezinsomstandigheden. Dat kunnen we niet alleen relateren aan psychosociale omstandigheden. Dan heb je wel een argument dat er een lichamelijke oorzaak is, ondanks het feit dat we er tot op de dag van vandaag nog geen bewijs voor hebben."

Hetzelfde gedrag bij verschillende kinderen kan verschillende achtergronden hebben. Dat moet je proberen te bevatten. Een nieuwe, betere term dan diagnostiek vind ik assessment. Hoe zit het thuis, wat is er medisch aan de hand? En dan nadenken over hoe het kind, zijn omgeving en de school geholpen kunnen worden."
Verhaeghe dringt erop aan de DSM als toegangspoort tot hulpverlening los te laten. Voor behandeling van psychiatrische aandoeningen is in Nederland eerst een diagnose nodig. Dit DBC-systeem (Diagnose Behandel Combinatie) houdt zijn Nederlandse collega's in de greep. "Psychiaters en psychologen die daar niet aan mee willen werken, kunnen niet anders. Ze worden behandeld als onmondige kinderen die een protocollair behandelmodel moeten toepassen." De verantwoordelijkheid voor een belangrijke eerste stap, het afschaffen van het gebruik van labels als poortwachter, ligt volgens hem bij de Nederlandse politiek. Volgens de hoogleraar is het afschaffen makkelijker dan we denken.

Zijn er ook lichtpuntjes?
"Ja, in België heeft de Hoge Gezondheidsraad het advies gegeven om de DSM los te laten, in Nederland is hetzelfde bezig. Het zal niet onmiddellijk zijn, maar het is wel aan het veranderen. Je hoort de kritiek letterlijk in het café en op straat, bij ons naar aanleiding van een proces rond de euthanasie van een jonge vrouw met autisme. Er zijn vijf, zes psychiaters gepasseerd die als getuigen werden gehoord, en we hebben al vier verschillende labels. Mensen zijn niet dom, hè, dit is niet meer serieus te nemen."

> Mensen zijn niet dom hè, dit is niet meer serieus te nemen

Tot slot, wat wenst u een kind dat in 2020 wordt geboren toe?
"Goh, dat is zeer moeilijk, want het spook dat boven ons hangt is klimaatverandering. Deskundigen geven aan dat de hele economie om moet. Iemand die straks 25 is, leeft dan in een heel andere maatschappij. Of dat invloed zal hebben op het omgaan met het labelen van kinderen? Ik denk dat we straks geconfronteerd worden met problemen van dergelijke omvang dat de DSM daar een peulenschil bij zal zijn."

Loket les op afstand

In korte tijd hebben scholen in het primair onderwijs het lesgeven op afstand in de steigers gezet. De PO-Raad en partners ondersteunen de sector onder andere met online tutorials en het platform www.lesopafstand.nl. Naast tips, hulpmiddelen, doorverwijzingen en adviezen vind je hier nu ook een loket waar onderwijsprofessionals hun vraag kunnen stellen.

Lerend platform

lesopafstand.nl is een samenwerking tussen Kennisnet, het ministerie van OCW, en de PO-Raad. Hier kunnen onderwijsprofessionals terecht voor tips voor lesgeven op afstand en alle facetten die hierbij komen kijken. Denk aan ict-infrastructuur, samenwerken, toetsen en contact met leveranciers. Ook voor ouders is er een pagina, waar zij didactische en pedagogische tips, nuttige links en tips om goed met school te communiceren vinden. Lesopafstand.nl is een lerend platform. Zo kunnen ook andere scholen profiteren van geleerde lessen en inzichten.

Colofon

OJ Actueel is een uitgave van Instondo B.V.
Binnen Kalkhaven 263, 3311 JC Dordrecht
(078) 645 50 85
www.oj-actueel.nl
info@instondo.nl

Redactie Nikkie Laros, Priscilla Speijer, Sharon Stellaard, Mark Weghorst
Vaste bijdragen Wilco Brussee, Reinier Feiner
Hoofdredactie Bert Wienen
Eindredactie David Jacobse

Heeft u zelf suggesties voor onderwerpen of zou u willen publiceren in OJ Actueel? Stuur dan een bericht naar de hoofdredacteur Bert Wienen, via: redactie@instondo.nl.

Advertenties
Voor informatie over advertentiemogelijkheden in OJ Actueel kunt u een e-mail versturen aan sales@instondo.nl

Abonnementenadministratie
Instondo B.V.
Binnen Kalkhaven 263, 3311 JC Dordrecht
(078) 645 50 85 • administratie@instondo.nl

Abonnementen
OJ Actueel verschijnt maandelijks (10 nummers, met gecombineerde nummers in juni/juli en augustus/september). Abonnementsprijs: € 119 inclusief btw en verzendkosten. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan en worden automatisch verlengd, tenzij deze twee maanden voor de vervaldatum schriftelijk zijn opgezegd.

Auteursrechten voorbehouden. Het is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de uitgever artikelen, illustraties of schema's geheel of gedeeltelijk over te nemen. Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen en suggesties houden zij zich gaarne aanbevolen. Vanwege de aard van de inhoud en het doel van deze nieuwsbrief, wordt de abonnee geacht het blad te ontvangen in verband met de uitvoering van een beroep of bedrijf.

© Instondo

ISSN: 2468-5917